

НАПЕРЕДОДНІ

(Другий малоучок)

В. Чапля

Одно тут лоно і вбиває й родить.
І в. Франко. „Лісова ідилія“.

Якесь урочисте металеве дзвеніння. Десь танули, розходячись ушир, звуки дня, якогось невидимого руху, неспійманого гомону...

Переступивши Небрат Мина, салдат роти, що вже побувала на німецькому фронті і тепер „відпочивала“ в тилу, довгими ногами калюжу, опинився серед вигону, що біля касарень, перед цілою купою напівпаламаних та побитих військових бричок — і з весняним сонцем віч - на - віч.

Сонце блискавками спадало униз і спалахувало фойерверками у широких калюжах, що бездонними прірвами лисніли на вигоні біля касарень.

На довгих білих брусах касарень — на їхніх обернених до сонця стінах та причілках, хилиталися і пробігали теплі, ясні відсвіти з поближких калюж - дзеркал: ці тримтливі перебіги світляних плям нагадували швидкі ковтки води на шиї у коняки, коли вона п'є.

Але вітру не було аніяк, і калюжі не хвилювались — вони були, як небо, чисті та рівні і, як небо, мали в собі легенькі білі пушинки хмарок, що їх, здавалося, легко було б здмухнути.

А там, де кінчався вигін, стояв струнко і урочисто на тлі весняного неба безлистий ще, темнобурий гай заміського парку, що, обминувши скількись іржавих (один зелено-іржавий під самим парком) дахів крайміста, ішов до обрїю, де переходив у лісок, відкритий у відкрите поле.

Бурий був парк у своїй весняній оголеності, але вершки рівних топіль, що стояли на чолі, були теж із сонця, ловили, як громозводи, золоті блискавки.

Вгорі у меживітті чорними наростами та купами гойдалися і шумно, з спорзним галасом, гасали гави. З парку пахло мокрим торішнім листом, набряклими бруньками і ще бозна чим, бо годі його назвати якось отой дух ранньої, як світанок, весни.

Та й скрізь брало гору шумливе безладдя, той весняний ранок, що, кінець - кінцем, сам мав дати усьому і лад і оновлення. Через те не показувалось тепер безладдям та непорядком і те, що серед вигону та біля стаень стояло перекидом військове майно — оті брички, каруци, нерідко без одного колеса, що тут таки й лежало на землі, двохколісні „бїди“ з голоблями, утоптанними в болото — тощо. Через голоблі переступали і втоптували їх у болото і салдати і „вольні“, що без угаву вешталися біля касарень; „вольні“ — масні та огрядні перекупки, недолугі діди, вся сила яких держалася, здавалося, на їхніх хистких ціпках, і всякий інший і придягнений, і обшарпаний, а, як

коли, той й підозрілий люд. Як кому з офіцерів заманеться, проходячи, „показати себе“, — такий наказував відігнати усіх цих людей геть, але скоро тільки офіцер ішов з - перед очей, люди знов наближались до касарень, сподіваючись або з кухні одержати що-небудь, якісь покидьки, або виміняти чи купити у салдатів хлібину яку, або кілька грудочок цукру.

Тож салдати й неохоче їх розганяли, ба й пильнували усяково зближатися з ними.

Не прибравши попервах, як йому бути отакого дня, Небрат, нудьгуючи, сів на найближчу каруцу, на сухе дно ящика, ба й лягти спробував, — пославши в боки поли шинелі, що горбилась на його вузьких плечах вистряпаними, такими, як і сама шинеля, погонями, і підклавши під голову ліктя...

Небрата привалило було в закопах землею і з тієї причини вид йому почорнів, немов би земляний став, утратив здатність виявляти будь-які переживання, те, що діялося в цього „сірого героя“ в середині, — через те ніхто ніколи не міг сказати, що ховається під недвиженною корою його общетиненого вусами обличчя; а тії його вуса були теж земляного кольору — як його рідні херсонські стерні восени, коли вони припадуть пилом і почорніють від дощів.

Десь дома на Херсонщині Небрат мав жінку й діти. Попервах, коли його силоміць вирвали були з рідного середовища, розлука з ними завдала була йому що-найболючішої муки — муки, що відучила була його ще тоді сміятися. Але й тепер він ще думав за їх, його, збайдужілого тепер до всього, „тягло“ до далекої жінки, дебелої в ногах і огрядної у поперекові селянки, що пахла вліті цупким доморобним полотном, а взимі лінтваревим кожухом. А в сні вона снілась йому блудницею. У сні вона ярила його майже реальними дотиками і солодкими видивами, чинила так, що тіло йому обтікало, як рідиною, теплою та солодкою млюстю. Він скреготів сонний зубами і кричав, даючи тим притоку іншим із роти глузувати...

Небрат соромився цих снів, а від насміхів ще більше сірів на виду та кістлявів. Йому стало навіть здаватися, що тоді, коли він спить, інші, оті мерці на нарах, салдати роти, чують не тільки -но його сонне маріння, але й голосні зідхання його жінки, яка, дочекавшись, кінцем, чоловіка з війни, саме так виявляла своє велике щастя. — „Мино!“ зідхала вона так, що він чув її гарячий подих на губах у себе: „Миночко“...

Це зідхання билось обережною луною по кутках касарні, і та луна проказувала вдруге: „Миночко“.

„Дневальний“, що сонною марою стояв звичайно одвір, лупав очима й оглядався.

Бачив Небрат у сні й інших жінок — випадково бачених на вулиці чи десь -інде, нерідко з тих, що йшли „під ручку“ з офіцерами, жінок у хутрі і з вабливою граційною ходою — і в сні він їх брав... Але це так тільки в сні, а насправді він не міг узяти навіть котроїсь

із тих, що їх міг брати кожен салдат, у зеленому будинкові, що під парком, бо в його не було потрібних грошей.

Небрат почув біля себе чийсь ходу — і лупнув очима... а потім випав із каруци на ноги і став, випроставшись, наскільки, звичайно, могла випростуватись його незграбна дерев'яна постать — вузькі плечі випинаючи вгору, а нерівні руки витягаючи до колін. Йому завсіди здавалось, коли він отак випростується перед кимсь із старшини, його із голови до низу немов прошивало якимсь дротом.

Пред ним стояв Гривин, їхньої роти офіцер, і видно було по очах його кошлатих, немов наліплених для якоїсь ролі вусів, що на язиці в його є якийсь намір.

— Ні, ні, я нічого. Сиди,— промовив він.— Я от чого... Бачиш он?— І він кинув головою за вози, де стояла купка салдатів і між ними чорніла постать якогось „вольного“.— Так ти піди і послухай, про віщо в їх мова... і мені скажеш...

Але Небрат за один раз не второпав, що саме мав він зробити, бо ж трохи незвичайним для його було таке доручення, адже його у муштрі навчено тільки на команду „колі!“ бігти чим-дуж уперед із як-найстрашнішим криком.

На офіцера дивилось, власне, понад його голову, напружене дерев'яне обличчя і сірі, власне, зовсім безбарвні холодні очі. І рот розтулений — не для запитання, а для більшої чутности.

— Ти! Ти!.. Я ж не такий, як ти,— пересмикнув офіцер вусом;— Ну?

— Слухаю,— рубнув хапливо Небрат і пішов мерщій, куди йому вказано, відчуваючи на спині банькаті очі офіцера. Хоч ходити швидко він не вмів, а тільки широко ступав, як і всі південно-східні українці, своїми довгими ногами, нагадуючи характерним погойдуванням уперед верблюда ходу.

Дійшовши, став за спинами салдатів, що стояли щільно, немов би свідомо затуляючи невисоку постать „вольного“, що був у старенькому, потертому, з плисовим коміром пальті, під полою якого, на кульші, викривляючи бік, було схована, очевидячки щойно куплена хлібина; він її придержував лівою рукою, а правою раз-у-раз хапався за кінець носа, як говорив.

Та почути щось Небратові не довелося, бо чоловічок, оглянувшись раптом на нового слухача, кинув кілька останніх слів і правим плечем висунувся з гурту. Небрат устиг тільки зрозуміти, що вони умовилися погомоніти ще ввечері... у зеленому будинкові.

— В тебе є що продати? — обернувся до Небрата і показав свої рідкі зуби хрипливий Коваленко. — Хлібина є? Він хоче купити ще,— показав рухом голови слідком за чоловіком у пальті. І Небратові показалось, що в очу йому, Коваленкові, свінув якийсь недобрый вогник.

— Нема.

— В його нема,— підскачів жвавий і дужий Коструб і, обхопивши міцно лівою своєю рукою Небрата за лікті, правою лапнув його за кишеню, де було кілька грудочок цукру. — Ловіть злодія!..

Всі зареготались. Тоді Небрат відійшов од їх...

Гривин, вгадавши оддалеку Небратову невдачу, не підпустив його на скількись ступенів до себе; пішов і той устиг тільки в спину йому — широку та мняку — відрапортувати, гукнути неголосно свої слова про те, що вони, мабуть, увечері зйдуться у б...

І спинився на місці, похитнувшись; його вдарив якийсь раптовий розпач. Обличчя болюче ворухнулось. З середини його потягла болюче-солодка хіть, що в'язалася тепер із зеленим будинком. Він, що правда, не міг би сказати, звідки йшла ця сила — з голови, гостромлосна уява, а чи з живота... Захотів їсти.

В обід Небрат узяв цілий буханець хліба, що його зумів був заощадити за кілька день, і поклав у себе на ліжкові під вовняний, з того самого сукна, що й шинеля, ліжник.

І от після обіду, коли в касарні проходив Гривин, Коструб удавши, ніби Гривина не бачить, підскочив до Небратового ліжка і зметнув ліжника, гукнувши:

— Хлопці, глянь!..

Небрат отерп: хоч хліб цей він сам заощадив, але краще все таки не показувати начальству, та ще такому, як Гривин, тиловому, а не фронтовому офіцерові. Не було сумніву, що це Коструб учинив, „оддячуючи“ за щось.

Гривин спинився.

— Що це таке?

Всі замовкли — хто з серйозним, витягнутим, як у мерця обличчям, а хто — ковтаючи сміх.

— Що це - е таке?!

Кричав на всіх, і не знати було, чи він за хліб це, а чи за сміх і своєї особи зневагу.

— Хліб,— поточився Небрат. Тоді Гривин сказав йому йти за ним. Але в ротній канцелярії, куди вони увійшли і де нікого на той шанець не було, він за хліб не згадав навіть, а запропонував йому піти увечері до б... (зеленого будинку) і пристежити за отим, що вдень його Небрат бачив „вольним“. Приобіцяв і собі прийти — і дати тоді грошей. Тернув рухом угору свої розкошлані вуса і сказа: — Іди!

— Слухаю,— сказав Небрат, відчуваючи в спині дротину і несучи в очах відпалі, як у породистого собаки, щоки і допитливі банькати очі Гривина.

Ідучи Небрат увечері до... зеленого будинка, розхлюпував широкі калюжі, що були біля парку, і бачив уже в присмерку вирослі угору стовбури дерев, строгі тіняві силуети відкинута в воді, бо парк геть чисто ввесь підійшов водою, тепер увечері, чорною, як атрамент, і глибокою. Було вохко. Вохкість густо торгалася до його щік, холодила кінець носа.

А в сіцях йому, чуючи з середини густий гуд, невиразні людські голоси, музику і жіночий сміх, придержав на хвилину ходу і тільки тоді, набравшись певності, прочинив двері і став на порозі.

Салдатик! Двері! — гукнула до його якась постать із густої завіси тютюнового диму і крізь гущу загального гомону, що загув тепер дужче.

— Вам дівочку?

Небрат шарпнувся в бік, зачепив ногою стільця, що стояв біля самих дверей, а потім ухопив його обіруч і, притиснувши до стіни, сів на нього, зігнувши в животі свою довжелезну постать. Заперечливо крутив головою...

Потім того став дивитись навколо і вслухуватись. Він наче поплав у хвилястім тумані диму, що волохатими клаптями звисав із стелі, у звуках поривної скрипки, що п'яно голосила, горючи над бумканням і соковитими ударами фортеп'яна, у загальній колотнечі тих, що танцювали, незграбно викидаючи ногами, і тих, що просто плутали своїми не конче твердими, у дратівливім сміхові жінок, які все приміщення — залю виповняли оголеністю своїх тіл і продаваним коханням.

Вони, жінки, oprіч тих, що безсоромно вигиналися у якимсь незрозумілім Небратові танку, сиділи ще попід стінами навколо всієї залі — яка у парі з чоловіком, а яка й сама — у зелених та жовтогарячих убраннях.

Кольори їхніх убраннів нагадували Небратові, замученому стриманістю салдатові, розкішні й радісні кольори папуг, що їх він нещодавно бачив у звіринці, і веселе, безтурботне щастя мати їх, цих продаваних і купованих жінок.

Глянув зненацька обік себе: біля його сиділа теж на порожнім до того стільці пара, обоє на-підпитку, п'яні, жінка на колінах у чоловіка, якогось „вольного“, відкинувшись горлиць і поготівно йому на відхилену руку та звисивши знадно мереживо спідниці.

В голову Небратові вдарило млосне і разом скажене чуття, таке, яке він увесь час тепер у снах відчував з такою майже розпачливою силою, як і в сні; він конвульсійно стріпнувся і видав якийсь, змочений слиною, нерозчленований звук.

Десь у задимленім глибу кімнати било крізь рух і гомін фортеп'яно: бум-бум. І гадюкою звивалася під стелею скрипка.

— Салда-атик! — Почув раптом у себе над головою Небрат, — Хочеш мене?

Перед ним, похитуючись, і теж, як і сам він, ніби пливучи в густім тумані, стояла висока з оголеними грудями повія; дивилась байдужно перед себе, і тільки язик, здавалось, несамохіль з нудьгою ще раз проказав:

— Хочеш мене? Любий!

— Га? — не розтямував був зопалу спантеличений салдат і, як опечений, зірвавсь на ноги: — А-а...

— Мене..? — Вона раптом посточилась, а Небратові показалось, що вона падає, і він ухопив її за руку вище ліктя, відчувши крізь тонку тканину запоморочливу теплінь тіла. Та саме в цю мить Небрат почув біля свого вуха голос Гривина:

— Небрат!

Важко обернувся, уже налитий ущерть тією силою, як оливом, і стрівся обважнілим поглядом із витрішкуватими обличчям офіцера, всіма силами в цю мить його ненавидячи, а в голові шуміло: „Гроші, гроші, гроші дасть“...

— Там у кутку... Матимеш трояку сьогодні... А - арш,— скинув Гривин злегка рукою в глиб залі.

І Небрат, похитуючися сам і дивлячись на таку саму ходу жінки, що відійшла геть на середину залі, пішов „у куток“. Оглянувся ще раз на жінку, що, мов снохода, блукала сама. Зайшов за роблену пальму, струсивши за шию собі з неї порох, і натрапив, справді, на пальто з плісовим коміром у гурті салдатів, де були й Коваленко та Коструб, яких він пізнав у спини. Були й з інших рот.

Чоловік у пальті стояв навпроти, і Небрат мав змогу розглянути його тепер і запам'ятати кожную рисочку його обличчя, остаркуватого з червоним кінцем носа, якого він, як і вдень це бачив Небрат, раз-у-раз торкався щиголотком показового пальця, ніби втираючись невеликим своїм кулачком. Очі сховані у „очкурі“ зібраної навколо них шкіри.

Показався він Небратові навіть жалюгідним. Але з уст його зірвалися раптом зухвалі і страшні слова:

— За що ви страждаєте? Війна імперіялістична...

Слухачі відповіли на це співчутливим шепотом, а дехто оглянувся, не підпускаючи, очевидно, „чужих“ близько.

— За що ви страждаєте... Цар...

Останні слова були вже такі страшні, що Небрат мимохіть відхитнувся, відчуваючи за спиною — не мороз, а щось таке, ніби там, здирав йому живцем хтось шкіру. „Царя“, повторив він губами, блідніючи: „скинути? Проти царя?!“.

Так, це був без сумніву той середовий держава і царя ворог, що про нього казано їм, салдатам, на навчenni. В йому закипіла злість, він навіть випростався, немов би рапортував уже Гривину. Але ту ж мить знітився і відійшов мерщій геть.

До його підійшов швиденько Гривин, оглянувшись на жандарма, що стояв уже біля дверей, і, виймаючи на ході з гаманця гроші, шепнув:

— Ну?

Небрат захитався, бачучи як люди, дим, стіни у смугнастих шпалерах пішли кругом його. Гривин, охмурівши раптом, поклав гроші назад у гаманець, клацнувши замком.

— Хіба ти нічого не почув там? Що вони казали?

— Ні... ваше благородіє...

1933

ПЛУР

~~БІБЛІОТЕКА
Українського Інституту
МАРШАЛСЬКО-ЛЕНІНСЬКОМУ~~
№ 99964

74492

2

1929

68

Зміст № 2

В. Алешко. Стригун — поезія	3
Л. Ляшенко. В заметах — оповідання	5
Ада Негрі. На рештуваннях — поезія	32
С. Пилипенко. Примара — оповідання	33
М. Годованець. Фортепіяно і пацюк — байка	45
Арк. Казка. Міця фортеця — поезія	46
В. Чапля. Напередодні — оповідання	47
А. Панів. Подорож до Москви	53
В. Норд. Де розходяться дороги	64
С. Пилипенко. По Шевченкові малюнки	70
<i>Бібліографія</i> : Pavlo Тусупа. „Vitr z Ukrajinj“. О. Ходимчук. „Чесна халява“	76
<i>Хроніка</i> : Єврейський письменник А. Рейзін у Харкові. Альманах „Советская страна“. „Земля советская“. Повість „Бур'яні“ і робітничий читач	78

ДО ЧИТАЧІВ И ПЕРЕДПЛАТНИКІВ

Річним передплатникам, що передплатили журнал з додатками, з цим числом журналу розсилається „Крисогон“ П. Нечая. Додатки до попередніх чисел цими днями вийдуть з друку й будуть розіслані окремим пакунком.

№ 2 і № 3 „Плугу“ затрималися виходом з незалежних від редакції причин.

Рукописи, що надсилаються до редакції мають бути передруковані на машинці, або чисто й виразно переписані на одному боці аркушу. Не узвалені до друку рукописи розміром менше од друкованого аркуша (40,000 літер) авторам назад не повертаються. Більші рукописи повертаються за вимогою автора, коли на їх пересилку додано марки.

Про неoderжання журналу й додатків прохання негайно сповіщати контору журналу.